

Invalidiliiton lausunto ympäristöministeriölle luonnoksesta keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaksi (KAISU)

Invalidiliitto ry kiittää ympäristöministeriötä mahdollisuudesta lausua suunnitelmatekstistä.

Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajijärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 24 000 henkilöjäsentä ja 141 jäsenyhdistystä.

Kommenttimme teemasta ”liikenne”:

Vammaiset ihmiset eivät välttämättä voi osallistua kaikkiin ilmastomuutosta torjuviin toimiin vammattoman ihmisen lailla – esimerkiksi liikkumismuodon vaihtaminen autosta julkiseen liikenteeseen ei ole vaikeasti vammaiselle ihmiselle välttämättä mahdollista johtuen erilaisista toimintakyvyn rajoitteista. Moni vammaisen ihminen tarvitsee arjessaan autoa pystyäkseen liikkumaan oman kodin ulkopuolella. Julkisen liikenteen esteettömyys ja katkeamattomat turvalliset palveluketjut eivät ole vielä kovinkaan laajasti vammaisten ulottuvilla, mutta toteutuessaan ne edistävät mahdollisuutta hyödyntää joukkoliikennettä ja auttavat näin vähentämään liikenteestä syntyviä päästöjä. Suunnitelmassa mainitaan esteettömän liikenteen ohella kutsuliikenne ja näitä molempia kannattaakin kehittää, jotta joukkoliikenne olisi kaikkien ulottuvilla.

On myös hyvä huomioida, että fyysisesti vammaisen ihmisen yksilöllisiin tarpeisiin sopivat liikkumisen apuvälineet lisäävät mahdollisuuksia itsenäiseen liikkumiseen, kuten julkisten liikennevälineiden käyttöön.

Invalidiliitto on esittänyt selvityksen käynnistämistä, jotta vammaisille ihmisille voitaisiin luoda vähäpäästöisten tai päästöttömien autojen hankintaan kannustava tukielementti. Nykyinen verotuksen kautta kohdentuva tukijärjestelmä ei kannusta vammaista ihmistä vähäpäästöisen tai päästöttömän auton hankintaan. Invalidiliitto on ehdottanut, että yhtenä vaihtoehtona selvitettäisiin suoran hankintatuen käyttöönottoa, jossa voisi soveltaa autoverolain 26 § kriteereitä. Monet vammaiset ihmiset ovat pienituloisia, joka tekee tukimuodosta tärkeän elementin. Lisäksi: jotta vammaisten ihmisten on mahdollista siirtyä käyttämään sähkö- tai hybridautoja, on latauspisteiden oltava esteettömiä.

Liikenteen päästöt vähenevät myös kävely- ja pyöräilyväylien käytön lisääntyessä, vaikka suurin hyöty suunnitelmatekstin mukaan onkin kansanterveydellinen. Suunnitelmassa on hyvä kirjaus ”Kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen tuilla voidaan parantaa erityisesti lasten ja nuorten, vammaisten sekä ikääntyvien henkilöiden itsenäisiä liikkumismahdollisuuksia”. Toivottavasti riittävä tuki varmistetaan.

Esteettömyyden merkitys korostuu hitaammin liikkuvien tai apuvälineitä käyttävien vammaisten ja ikääntyneiden ihmisten kohdalla. Erilaisin apuvälinein liikkuvat ihmiset voivat käyttää kävely- ja pyöräilyväyliä vain, jos niiden peruskunnosta ja erityisesti ympäri vuoden tapahtuvasta ylläpidosta huolehditaan. Esteettömyys on huomioitava myös em. väylien suunnittelussa ja rakentamisessa (esim. reunakivet, kaltevuudet) sekä erilaisten rakennustyömaiden aiheuttamissa väliaikaisjärjestelyissä. Lähiympäristössä tehtävien lyhyiden automatkojen ja taksipalveluiden käyttötarve vähenee, kun esteettömät kävely- ja pyöräilyreitit tekevät lähikohteista saavutettavia eri tavoin liikkuville ihmisille.

Suunnitelmaluonnoksen sivulla 197 todetaan, että "Liikenneköyhyiden riskiryhmiä ovat esimerkiksi pienituloiset, maahanmuuttajat, haja-asutusalueilla asuvat, liikuntarajoitteiset ja vammaiset sekä suurperheet." Monet fyysisesti vammaiset ihmiset elävät tilanteessa, jossa luontaiset liikkumisen tarpeet eivät täyty toimintakyvyn rajoitteiden, katuinfran esteellisyyden ja/tai julkisen liikenteen palveluiden ongelmien vuoksi. Esteettömän kutsu- ja joukkoliikenteen laajentaminen yhä useampien ihmisten ulottuville on yksi hyvä tapa vähentää liikenneköyhyyttä. Esteettömät matkaketjut edistävät mahdollisuuksia yhdenvertaiseen liikkumiseen. Liikenneturvallisuuden varmistaminen eri tavoin liikkuville ihmisille on tärkeä huomioida, koska suojaamattomat tienkäyttäjät, kuten erilaisia apuvälineitä käyttävät fyysisesti vammaiset ihmiset, voivat vähentää liikkumistaan pelon ja turvattomuuden tunteen vuoksi.

Kommenttimme teemasta "kulutuksen hiilijalanjälki":

Kestävän kehityksen periaatteet ja vastuullisuus on huomioitava myös hoito- ja apuvälineiden hankinnassa ja valmistuksessa: valmistetaanko ja hankitaanko laadukkaita kestäviä kotimaisia välineitä, jotka eivät mene helposti rikki ja jotka ovat korjattavissa, vai lennätetäänkö rikkoutuneen hoito- tai apuvälineen tilalle aina uusi muovituote tuhansien kilometrien päästä olosuhteista, jossa työntekijöitä ja ympäristöä ei välttämättä huomioida vastuullisesti.

Esteetön asunto- ja toimitilarakentaminen sekä peruskorjaaminen säästää luonnonvaroja, kun ei jouduta korjaamaan jälkikäteen käyttäen moninkertaisesti rakennusmateriaaleja.

Kommenttimme koskien suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaalisia vaikutuksia:

Invalidiliitto muistuttaa jälleen YK:n vammaisyleissopimuksesta, joka edellyttää, että vammaiset ihmiset huomioidaan aktiivisina kansalaisina, joilla on yhdenvertainen mahdollisuus toimia yhteiskunnan jäseninä. Sopimusta ei mainita suunnitelmatekstissä tälläkään kertaa. YK:n ihmisoikeusneuvoston linjauksessa (päättöslauselma 41/21 vuonna 2019) todetaan, että sopimusvaltioiden tulisi kehittää sääntelyä niin, että se mahdollistaisi vammaisten henkilöiden osallistumista ilmastonmuutoksen torjuntaan ja sopeutumiseen paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Vammaisten ihmisten osallisuutta suhteessa ilmastosuunnitelmaan voidaan lisätä monin eri keinoin. On luotava monimuotoisia ja avoimia rakenteita kaikkien ihmisten osallisuuden vahvistamiseksi ja näkemysten keräämiseksi. Kuntien ja hyvinvointialueiden vammaisneuvostojen osallistaminen on toteutettava YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan 4.3 (Yleiset velvoitteet) edellyttämällä tavalla.

Arktinen alue Pohjois-Suomen Lapissa on ilmastomuutoksen kannalta herkkää aluetta ilman kattavia tieverkostoja. Auton ohella mönkijä tai moottorikelkka toimivat liikkumisen välineinä. YK:n vammaisyleissopimuksen p) -johdantolauseessa tunnistetaan vammaisten henkilöiden moninkertainen syrjintä alkuperäiskansaansa kuulumisen perusteella. Näin ollen myös saamelaiset vammaiset tulee osallistaa aktiivisesti näihin kysymyksiin.

Muita huomioita:

Invalidiliitto korostaa, että vammaisille ihmisille on annettava yhdenvertainen mahdollisuus olla mukana torjumassa ilmastomuutosta, vaikka he eivät välttämättä voi osallistua kaikkiin ilmastotoimiin vammattoman ihmisen lailla. Jotta he voivat osallistua yhdenvertaisesti erilaisten ilmastomuutosta hillitsevien toimenpiteiden tekemiseen, on huolehdittava läpileikkaavasti palvelujen ja rakennetun ympäristön esteettömyydestä sekä digitaalisesta saavutettavuudesta. Esteettömyyttä edistämällä luodaan kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet tehdä ilmaston kannalta hyviä valintoja, niin liikkumisen, asumisen kuin kulutuksenkin osalta.

Helsingissä 19.8.2025

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

yhteiskuntasuhdejohtaja